

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น
ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

A DEVELOPMENT OF THE BEST MEDITATION CENTER
OF PROVINCE MANAGEMENT IN SANGHA ADMINISTRATION REGION 2

พระมหาไชยณรงค์ ภัททมนี (เสริมแก้ว)* พระมหากฤษญา กิตติโสภณ**

บุษกร วัฒนบุตร***

PhramahaChainarong Bhaddamuni (Sermkaew)* PhramahaKrisssada Kittisopano**

Budsakorn Wattanaboot***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลสองขั้นตอน ขั้นตอนหนึ่งจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประสิทธิผล การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการแบบตัวต่อตัว ขั้นตอนที่สองเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่สองด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากรและด้านการจัดการ

---

* Doctor of Philosophy Program in Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ คือ ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมมีชื่อเสียงมากขึ้นทำให้จำนวนคนมากขึ้นเกิดปัญหาเรื่องอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ ด้านวิทยากร มีจำนวนผู้เข้าปฏิบัติมากขึ้นตลอดทุกปี จึงเกิดอุปสรรคด้านการขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากรในการบรรยายธรรม ด้านการจัดการปัจจุบันแก้ไขปัญหาคารสถานที่ไม่พอด้วยการก่อสร้างเพิ่มเติมทำให้เกิดอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมในด้านเสียงรบกวนจากเครื่องจักรที่กำลังดำเนินการก่อสร้าง

2. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ **ด้านสถานที่** มีความสะอาด สงบ เป็นระเบียบ มีความเป็นธรรมชาติ มีมุมสบาย มีมุมผ่อนคลาย ไร้เสียงรบกวน ไม่แออัดเกินไป ที่พัก ที่ปฏิบัติ และห้องน้ำห้องสุขา ถูกหลักสุขอนามัย เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก **ด้านวิทยากร** พระวิปัสสนาจารย์ วิทยากร มีความรู้ดี มีเทคนิควิธีการสอนกรรมฐาน ให้เข้าใจง่าย มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สนใจศึกษาค้นคว้าลงมือปฏิบัติเองแล้วจึง มาสอนต่อ มีจิตวิญญาณความเป็นครูผู้เสียสละสูง มีลักษณะสัตบุรุษ ด้วยการหลักสุจริตธรรม 7 ประการเป็นที่ตั้ง จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติธรรมสนใจและเข้ามาปฏิบัติธรรมมากขึ้น **ด้านการจัดการ** มีระบบการจัดการที่เป็นไปในทิศทางที่ดีโดยนำระบบสมัยใหม่มาใช้เช่นการจัดการเก็บข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัย การให้ความดูแลเรื่องสุขอนามัยที่ดี

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ **ด้านสถานที่** สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 มีชื่อเสียงมากขึ้นผู้คนมากขึ้น จึงต้องปรับและพัฒนาสถานที่ ให้มีความสัปปายะมากขึ้น เช่น ขยายอาคารปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับจำนวนคนที่มากขึ้น เพิ่มสถานที่จอดรถ ปลูกต้นไม้ให้มีโอโซนอากาศบริสุทธิ์แบบธรรมชาติมากขึ้น **ด้านวิทยากร** สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 เดิมมีพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักปฏิบัติธรรม จำนวนคนมากย่อมไม่ทั่วถึงในการสอนของพระอาจารย์รุ่นเดิม จึงต้องมีการพัฒนาพระวิทยากรรุ่นใหม่มาเสริม ด้วยหลักสุจริตธรรม 7 ประการ คือการศึกษาตามแบบอย่างพระเถระรุ่นเก่า **ด้านการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2** ได้นำระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่มาผสมผสานกับหลัก อปริหานิยธรรม 7 ให้เกิดความพอดี โดยไม่แสวงผลกำไรจากการบริหารจัดการเป็นตัวเลขาทางการเงิน แต่ให้ได้ผลกำไรทางจิตใจของผู้เข้าปฏิบัติธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาการบริหารจัดการ. สำนักปฏิบัติธรรม. เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

ABSTRACT

Objectives of this research were; 1. to study the present administrative conditions and problems of the provincial best meditation centers at Sangha administration region 2, 2. To study the administrative approaches of the provincial best meditation practice centers at Sangha administration, region 2 and 3. To

propose the guidelines for administration development of the provincial best meditation practice centers at Sangha administration region 2.

Methodology was the qualitative research collected data by two steps; step 1, data were collected from 30 key informants, purposefully selected from experts in effectiveness of meditation center with structured in-depth-interview by face-to-face-in-depth-interviewing. Step 2, data were collected from 9 participants, purposefully selected from experts and data from both steps were analyzed by descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. The administrative conditions and problems of the provincial best meditation centers at Sangha administration region 2 were that: The place; meditation hall was wide and large, clean and quiet without disturbing noise. The resource persons; there famous mediation teachers who were able to teach with easily understanding techniques. The administration; there was good administration. There were clear and checkable accounts payable and receivable. There was the good safety protection system. Problems and obstacles were that, some center had limited space, crowded halls. Resource persons were limited, not in good proportion with practitioners who are increased every year. Administration; some centers had facility problems, not the comfortable and convenient places. Abodes, food, toilets, sanitariums and health care, safety, routine work and hospitality were not effectively managed.

2. Guidelines for Administrative effectiveness development of the provincial best meditation practice centers at the Sangha administration region 2 in 3 areas were: 1) the place; using Sappayadhamma to make the place clean, peaceful, orderly, natural and attractive to Dhamma practitioners, such as Avasasappaya, abodes and Dhamma practice halls were clearly separated. Kojarasappaya, travelling to and from the meditation centers were convenient, not too far, etc. 2) resource persons; using Sappurisadhamm 7 to train meditation teachers to have skill, teaching techniques, good conduct, at the meditation training centers according to the Sangha resolutions and 3) the management; using Apparihaniyadhamma in the managerial system in the good directions. The meditation centers operators or masters should undergo the training course of laws, rules and regulations of Sangha Order in order to use in the meditation centers management.

3. Methods of developing the provincial best meditation practice centers at the Sangha administration region 2 in 3 areas: 1) the place, facility; manage the places clean with convenient walkway, leisure and private corners, safety from dangerous animals and enough parking spaces. 2) the resource persons; using Sappurisadhamma to train meditation teachers for more knowledge with target for practice, good human relations, pleasant teaching styles, smarty look posture and know how to separate people and 3) management; using new managerial techniques to integrate with Apparihaniyadhamma 7 to train the centers operators or masters to have leadership. Account receivable and payable must be clean and transparent. Let practitioners practice safely and continuously all year round. There should have common rules and regulations, participations from the communities and regularly monitoring and evaluation.

1. บทนำ

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณพระองค์ทรงมีพระประสงค์ให้สัตว์โลกทั้งหลาย เข้าใจในพระสัทธรรม สามารถดำเนินชีวิตของตนได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นทาสของกิเลส สามารถสร้างเสริมบารมีสลัดตนออกจากทุกข์ กระทำตนให้แจ้งถึงพระนิพพาน พระองค์ได้ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน แต่กงล้อแห่งพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศไว้ดีแล้วก็ยังคงหมุนไปอย่างไม่หยุดยั้ง กระบวนการในการปฏิบัติธรรม ก็ยังเจริญรุ่งเรืองสืบเนื่องมาโดยอาศัยพระธรรมวินัยเป็นตัวแทนพระพุทธองค์ ในการทำสังคายนาแต่ละครั้ง

การปฏิบัติธรรมในประเทศไทยเป็นการปลูกฝังให้ราษฎรรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พุทธวิธีในการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายเป็นกันเอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ความเจริญวัตถุยังมีน้อย สภาพครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ผู้คนยังไม่หลงโลกหลงวัตถุมากเหมือนในยุคปัจจุบัน สถานภาพสังคมในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นยุคโลกาภิวัตน์ มีการใช้เครื่องมือในการสื่อสารที่ทันสมัย ความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองความ สะดวกสบาย ส่งผลให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากขึ้น หลงโลกมากขึ้น จากการเน้นวัตถุในการพัฒนา มากจนเกินไป ทำให้สภาพจิตใจของมนุษย์เสื่อมถอยออกจากความดี เป็นเหตุให้ปัญหาต่างๆ ทางสังคม เกิดขึ้นมากมาย ประชาชนก็ห่างจากศีลธรรม ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกจะวินาศ มนุษยชาติจะเลวร้ายกว่าสัตว์เดรัจฉาน มัวหลงเรื่องกินกามเกียติเกลียด นิพพานล้วนคือดำนไม่เห็นยั้งบังคับใจ”(พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2539 : 2) เป็นการเตือนสติให้เราทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่ให้ประมาท

ปัญหาสังคมปัจจุบันได้กลายมาเป็นปัญหาทางสังคม (Global Social Problems. ตามยุคโลกาภิวัตน์ประชากรแต่ละประเทศมีปัญหาทางสังคมเช่นเดียวกัน เช่นปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาสิ่งแวดล้อม

เป็นต้น ผู้คนส่วนมากได้รับผลกระทบจากปัญหามากมายเพราะความเห็นผิดเห็นความสุขที่แท้จริง ได้มาจากวัตถุภายนอก ซึ่งทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง มีการแสดงออกโดยการเอาเรียด เอาเปรียบกัน เกิดการต่อสู้การทำลายซึ่งกันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความไม่สงบสุขจึงเกิด ปัญหาตามมา ปัญหาในสังคมเริ่มจากคน ปัญหาคนเริ่มจากจิต เมื่อจิตมีความเห็นผิดแล้ว มนุษย์ก็ไร้ ระเบียบวินัย ขาดจิตสำนึกที่ดี ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทุจริตคอร์ปชั่น ปัญหาความยากจน ปัญหาว่างงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาของสังคม พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้มากมาย ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น “อริยมรรคมีองค์ 8” สรุปใจความ คือ การศึกษา “ไตรสิกขา” ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ถือว่าเป็นหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ การพัฒนา สังคมต้องเริ่มที่คน การพัฒนาคนต้องเริ่มที่จิต โดยพิจารณาตรวจสอบจิตตนเองอยู่เสมอ การปฏิบัติ ธรรมเป็นวิธีการฝึกอบรมให้คนเจริญงอกงาม ให้เข้าใจถึงสภาวะธรรมตามที่เป็นจริง จิตที่ได้รับการ ฝึกฝนอบรมเป็นพื้นฐานที่มั่นคงดีแล้วย่อมจะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความ เจริญงอกงามสามารถพัฒนาทางกาย วาจา ใจ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นทางไปสู่อิสรภาพและ สันติสุขอย่างแท้จริง โดยการสำรวมใจให้มีสติ การปฏิบัติธรรมเป็นแนวทางในการฝึกจิตให้มีสติมี สมาธิเป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

ปัจจุบันมีประชาชนมุ่งต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตมากมายจึงต่างแสวงหาสำนัก ปฏิบัติธรรมจึงเกิดขึ้นมากการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจึงมีส่วนอย่างยิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้ดี ขึ้น และทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้ ในปี พ.ศ.2543 องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือ มหา เถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวทางในการเผยแผ่ธรรมะในแนวปฏิบัติ จึงได้จัดตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดขึ้นทั่วประเทศไทย

ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ฝ่ายมหานิกาย มี 3 จังหวัด ซึ่งประกอบไปด้วย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี จังหวัดอ่างทอง นับว่าเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์อีกเขตหนึ่งที่มีผู้ นิยมไปปฏิบัติธรรมกันเป็นจำนวนมาก เพราะมีพื้นที่ หลากหลาย ทั้งป่าเขา และเรือกวานไรร่นา อีกทั้งอยู่ใกล้กรุงเทวมหานครละพริมณฑล สะดวกในการเดินทางไปปฏิบัติธรรม มีวัดที่ได้รับการ พิจารณาจากมหาเถรสมาคม ให้ตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดรวมทั้งสิ้น 41 สำนักแบ่ง ออกได้ดังนี้

1. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั้งหมด 20 แห่ง ประกอบด้วย วัดตึกคชหิรัญ วัดกษัตราธิราชวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล วัดมเหยงค์ วัดทางหลวง วัดเจ้าเจ็ด ใน วัดสีสุก วัดบึงลัญจิวัด วัดบรมวงศ์อิศรวรารามวรวิหาร วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดบ้านแพน วัดโคกทอง วัดสุทธาวาส วัดนครหลวง วัดตาลเอน วัดท่าการ้อง วัดเสาชิงวัดโคกและวัดเวฬุวัน

2. จังหวัดสระบุรี ได้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั้งหมด 12 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดศรีบุรียรัตนาราม วัดทองพุ่มพวง วัดเขาพระ วัดมะขามเรียง วัดพระพุทธบาท วัดเขาวง วัดเกาะแก้ว อรุณคาม วัดสมุหประดิษฐาราม วัดถ้ำดาวเขาแก้ว วัดดอนพุด วัดท่าพง และวัดแก่งป่าสัก

3. จังหวัดอ่างทองได้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั้งหมด 9 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดต้นสน วัดช้าง วัดท่าโขลงกิตติยาราม วัดเกาะ วัดป่าโมก วัดสระแก้ว วัดมหานาม วัดม่วง และวัดอ่างทองวรวิหาร

ในจำนวนนี้มีสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับรางวัลดีเด่นรวมทั้งสิ้น 15 สำนักแบ่งออกได้ดังนี้
1.จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 8 สำนัก 2.จังหวัดสระบุรี มี 4 สำนัก 3.จังหวัดอ่างทอง มี 3 สำนัก

โดยมีรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนัก ก็จะมีการจัดสถานที่และปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการปฏิบัติไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องระดับของการปฏิบัติว่า สำนักปฏิบัติธรรมนี้ดีกว่า สำนักปฏิบัติธรรมโน้นสะดวกสบายกว่า สำนักปฏิบัติธรรมนั้นสอนดีกว่า เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่เห็นได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละสำนักนั้น แตกต่างกัน มีรูปแบบและวิธีการ รวมถึงการบริหารจัดการไม่เหมือนกัน ทั้งที่ยึดหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 เหมือนกัน จึงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาและดำเนินการแก้ไขต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยเอง ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 และมีความมุ่งหวังว่า หากมีโอกาส มีเหตุปัจจัยพร้อม จะดำเนินการเพื่อให้วัดที่ตนเองดูแลอยู่ได้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิผลเป็นที่น่าพอใจ จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2” เพื่อจะได้นำผลการศึกษาวิจัย มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ให้มีรูปแบบและทิศทางการปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน และเพื่อเป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์ส่วนอื่นๆ ด้วย รวมถึงเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

2.3 เพื่อเสนอวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้ดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยการศึกษาครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลสองขั้นตอน ขั้นตอนหนึ่งจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการแบบตัวต่อตัว ขั้นตอนที่สองเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จำนวน 9 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่สองด้วยการพรรณนาความ

4. ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากรและด้านการจัดการ ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ คือ **ด้านสถานที่** สำนักปฏิบัติธรรมมีชื่อเสียงมากขึ้นทำให้จำนวนคนมากขึ้นเกิดปัญหาเรื่องอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ **ด้านวิทยากร** มีจำนวนผู้เข้าปฏิบัติมากขึ้นตลอดทุกๆปี จึงเกิดอุปสรรคด้านการขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากรในการบรรยายธรรม **ด้านการจัดการ** ปัจจุบันแก้ไขปัญหาอาคารสถานที่ไม่พอด้วยการก่อสร้างเพิ่มเติมทำให้เกิดอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมในด้านเสียงรบกวนจากเครื่องจักรที่กำลังดำเนินการก่อสร้าง

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ **ด้านสถานที่** มีความสะอาด สงบ เป็นระเบียบ มีความเป็นธรรมชาติ มีมุมสบาย มีมุมผ่อนคลาย ไร้เสียงรบกวน ไม่แออัดเกินไป ที่พัก ที่ปฏิบัติ และห้องน้ำ ห้องสุขา ถูกหลักสุขอนามัย เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก **ด้านวิทยากร** พระวิปัสสนาจารย์ วิทยากร มีความรู้ดี มีเทคนิควิธีการสอนกรรมฐาน ให้เข้าใจง่าย มีปฏิภาณนำเลื่อมใส สนใจศึกษาค้นคว้าลงมือปฏิบัติเองแล้วจึง มาสอนต่อ มีจิตวิญญาณความเป็นครูผู้เสียสละสูง มีลักษณะสัปปุริสธรรม 7 ประการเป็นที่ตั้ง จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติธรรมสนใจและเข้ามาปฏิบัติธรรมมากขึ้น **ด้านการจัดการ** มีระบบการจัดการที่เป็นไปในทิศทางที่ดีโดยนำระบบสมัยใหม่มาใช้เช่นการจัดเก็บข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัย การให้ความดูแลเรื่องสุขอนามัยที่ดี

3. วิธีการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ทั้ง 3 ด้าน คือ 1. ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 มีชื่อเสียงมากขึ้นผู้คนมากขึ้น จึงต้องปรับและพัฒนาสถานที่ ให้มีความสัปปายะมากขึ้น เช่น ขยายอาคารปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับจำนวนคนที่มากขึ้น เพิ่มสถานที่จอดรถ ปลุกต้นไม้ให้มีโซนอากาศบริสุทธิ์แบบธรรมชาติมากขึ้น 2. ด้านวิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 เดิมมีพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักปฏิบัติธรรมจำนวนมากยอมไม่ทั่วถึงในการสอนของพระอาจารย์รุ่นเดิม จึงต้องมีการพัฒนาพระวิทยากรรุ่นใหม่มาเสริม ด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือการศึกษาตามแบบอย่างพระเถระรุ่นเก่า 3. ด้านการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ได้นำระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่มาผสมผสานกับหลัก อปริหานิยธรรม 7 ให้เกิดความพอดี โดยไม่แสวงผลกำไรจากการบริหารจัดการเป็นตัวเลขาทางการเงิน แต่ให้ได้ผลกำไรทางจิตใจของผู้เข้าปฏิบัติธรรม

5. อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยจนได้ข้อสรุปผลของการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยครบถ้วน ทั้ง 3 ข้อมาแล้วข้างต้น และยังมีประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจ เพื่อการอภิปรายผลการศึกษาวิจัยดังนี้

1. วิธีการพัฒนาด้านสถานที่
2. วิธีการพัฒนาด้านวิทยาการ
3. วิธีการพัฒนาการด้านการจัดการ

โดยที่ละประเด็นการวิจัยที่นำเสนอนี้ มีสาระสำคัญเพื่ออภิปรายผลการศึกษาวิจัย คือ

1. วิธีการพัฒนาด้านสถานที่

เรื่องสถานที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกด้านหนึ่งและมีอิทธิพลอย่างยิ่งแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมและดึงให้คนสนใจไปปฏิบัติธรรมที่วัดหรือสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน แม้จะเป็นวัดนอก คือ อาคารสถานที่ ก็จำเป็นต้องมีความสะอาดเป็นระเบียบเป็นสัดส่วนเมื่อผู้มาวัดแล้วก็จะเจริญตาเจริญใจ และที่สำคัญวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความปลอดภัย และสามารถป้องกันอันตรายจากสัตว์และสภาพดินฟ้าอากาศที่หนาวเย็น และมีความสะดวกสบายในการเดินทางมาวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ที่สำคัญอีกประการคือ วัดต้องมีสัปปายะทั้ง เมื่อแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ด้านสถานที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแล้วความสะดวกในด้านต่างๆ ก็ตามมา เพราะเมื่ออวาาสสัปปายะ มีความเหมาะสมแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมแล้ว สัปปายะด้านอื่นๆ สอดคล้องกับ พระมหาประสาน อนุวตโต (ทัศนารุณพงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ด้านสถานที่ คือ มีการแบ่งแยกที่พัก ตามเพศของผู้ใช้ มีความสะอาด บรรยากาศร่มรื่นมีต้นไม้เยอะ มีการจัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรม มีอาคารนั่งฟังธรรมะบรรยายเพียงพอ มีอาคาร ศาลามีอากาศถ่ายเทสะดวกไม่อึดอัด มีอาหารพร้อมเพียงพอ ด้านวิทยาการ คือ วิทยาการมีความเข้าใจหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเป็นผู้นำ ด้านการบริหาร คือ เจ้าสำนักสนใจเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ชัดเจน (พระมหาประสาน อนุวตโต (ทัศนารุณพงศ์) : 2557) สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ที่บรรจง โสดาดี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมที่ยังไม่พร้อมด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสิ่งปลูกสร้าง ควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม และอาคารสิ่งปลูกสร้างให้เป็นระเบียบเพียงพอต่อการดำเนินการ โดยรัฐกับคณะสงฆ์และคนในชุมชนให้ความร่วมมือกับสำนักปฏิบัติธรรมพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (บรรจง โสดาดี และคณะ : 2549)

2. วิธีการพัฒนาด้านวิทยาการ

การพัฒนาแบบการบริหารจัดการด้านวิทยากรนั้น เป็นรูปแบบเกิดจากการที่วิทยากรมีความรู้ มีความประพฤติกี่เหมาะสมและมีความสามารถดี รู้เหตุแห่งการเกิดของสุขหรือทุกข์ที่จะเกิด และผลที่จะเกิดจากเหตุ รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาละเทศะ รู้จักบริษัทชุมชน และ

บุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องแล้วนำกระบวนการพัฒนาเชิงระบบมาใช้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ด้านบุคลากร ที่บรรจง โสดาดี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาด้านบุคลากร ทำได้โดยรัฐ และคณะสงฆ์กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์อย่างเป็นระบบ เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมขึ้นพื้นฐาน สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วให้ยกระดับขีดความสามารถในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น เน้นการสร้างจิตสำนึกสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญและคุณค่าการปฏิบัติธรรม แนวทางที่เป็นรูปธรรมอาจตั้งศูนย์ผลิตบุคลากรด้านนี้ เหมือนกับระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เร่งผลิตบัณฑิตสาขาวิชาวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้ได้ทั้งคุณภาพและปริมาณบรรจง (โสดาดี และคณะ : 2549) สอดคล้องกับงานวิจัยของแม่ชีเนอรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์พบว่ามีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาสถานที่ พัฒนาสื่อ และพัฒนาหลักสูตร ส่วนรูปแบบในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคฤหัสถ์พบว่าเป็นการพัฒนา 6 ด้านได้แก่ พัฒนาโครงสร้างในการบริหาร พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อ พัฒนาร่างกายและจิตใจ พัฒนาหลักสูตร และพัฒนาสถานที่ รูปแบบการปฏิบัติทางฝั่งคณะสงฆ์ใช้หลักสติปัญญา 4 ส่วนการปฏิบัติโดยคฤหัสถ์เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมครบวงจร โดยมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดให้ สอดคล้องกับผู้มาปฏิบัติ (แม่ชีเนอรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ : 2556)

3. วิธีการพัฒนาด้านการจัดการ

เรื่องการจัดการที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกด้านหนึ่งและมีอิทธิพลอย่างยิ่งแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมและดึงให้คนสนใจไปปฏิบัติธรรมที่วัดหรือสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานและสื่อบุคคลที่สำคัญในการสอนการปฏิบัติกรรมฐานและให้ข้อมูลด้านเนื้อหาสาระธรรมะที่เหมาะสมกับการจัดหรืออุปนิสัยผู้มาศึกษาและปฏิบัติธรรม รูปแบบวิทยาการที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งที่กล่าวมา ณ เบื้องต้นแล้ว พบว่า การบริหารจัดการที่ดีนั้น ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันเรื่อยๆ และจะให้ดีต้องการมีวางแผนประจำปี แผนประจำเดือน และแผนระยะยาว 3 ปี 5 ปี และต้องประสานกับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการเรื่องที่พักและช่วงจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ในการจัดการเรื่องวิทยาการ เสนอให้มีการเตรียมฝึกพระวิปัสสนาจารย์ ให้มีเพียงพอแก่ความต้องการ โดยภาพรวมแนวทางการพัฒนาด้านจัดการ ประกอบด้วย เจ้าสำนักมีความสนใจ และเห็นความสำคัญ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอ มีการรักษาความปลอดภัย มีการดูแลด้านสุขอนามัย มีการจัดปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี มีกฎบังคับ/หลักปฏิบัติเหมาะสมชัดเจน ประสานงานกับชุมชนจัดอาหารและน้ำดื่ม (โภชนาส์ปายะ.มีการประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับพระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์). ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ควรพัฒนาคือ ด้านสถานที่ให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดการกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ (พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) : 2557) สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ ที่บรรจง

โสดาตี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ โดยรัฐและคณะสงฆ์ร่วมกำหนดเป้าหมายทิศทางชัดเจน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัวและเชื่อมโยงกัน มีการกำกับควบคุมตรวจสอบประเมินการดำเนินการได้ ให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมตั้งแตกระดับตำบลขึ้นไป อาจจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรให้มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคคณะสงฆ์ และภาคประชาชน เข้ามาร่วมบริหารร่วมรับผิดชอบกับสำนักปฏิบัติธรรม (บรรจง โสดาตี และคณะ : 2549)

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ด้านสถานที่

มีสถานที่ที่กว้างขวาง สงบ ร่มรื่น สวยงามมีความเป็นสัปปายะมีการจัดลานธรรมและปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มเติมมีอาคารที่พักและอาคารปฏิบัติธรรม รองรับผู้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างพอเพียง ไม่แออัดคับแคบ มีมุ้งลวดป้องกันยุงแมลงรบกวนได้เป็นอย่างดี มีห้องน้ำห้องส้วมสะอาด และมีจำนวนเพียงพอต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม เป็นทั้งห้องน้ำส่วนตัวในที่พัก และห้องน้ำรวมนอกสถานที่ที่พักรักษาพยาบาลมีลานจอดรถกว้างขวาง รองรับรถยนต์ได้มาก แม้จะมีนักท่องเที่ยวมาในช่วงเทศกาลกันมาก ก็สามารถรองรับได้อย่างพอเพียงมีความเป็นธรรมชาติ รักษาธรรมชาติไว้เป็นอย่างดี ถึงอยู่ในเมืองก็สามารถรักษาสภาพของความเป็นป่าเอาไว้ได้สถานที่ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากชุมชนมากนักทำให้มีความสงบ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม แต่ยังเดินทางไปมาได้สะดวกมีการรักษาความสะอาดเป็นอย่างดี ทั้งอาคารสถานที่ ห้องน้ำห้องส้วม ตลอดจนเครื่องใช้ไม่สอยต่างๆ ในที่พักอาศัยมีโรงครัวสะอาด ปราศจากแมลงรบกวนประกอบอาหารที่มีคุณค่ามีรสชาติเป็นที่ยอมรับของผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไป และพอเพียงไม่ขาดแคลน มีการดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี ตลอดจนขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมาอำนวยความสะดวกด้านการจราจรให้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำสำนัก หรือมีอดีตเจ้าสำนักเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทำให้ประชาชนเข้าไปกราบไหว้ขอพรกันเป็นปกติ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมแยกส่วนไปจากพื้นที่วัด บางสำนักมีการซื้อที่เพื่อสร้างเป็นส่วนปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะสามารถวางแผนพัฒนาสถานที่ได้ตามต้องการ มีสาธารณูปโภคพร้อมสมบูรณ์ ทั้งน้ำประปา ไฟฟ้า มีการระบายน้ำและจัดเก็บขยะเป็นอย่างดี ทำให้สำนักสะอาดตาน่าเข้าไปปฏิบัติธรรม

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ด้านวิทยากร

มีเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียง มีศีลจารวัตรที่งดงาม เป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน หรือมีอดีตเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียงเกียรติคุณ ที่ประชาชนยังระลึกถึงคุณความดีอยู่เสมอ เจ้าอาวาส เป็นหัวใจเป็นศูนย์รวมในการบริหารงานของสำนัก ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ควรอยู่ต้อนรับญาติโยมที่เดินทางมาหาในวัดหยุดราชการและวันหยุดนักขัตฤกษ์ เพื่อรักษาครัทธาของผู้ตั้งใจเดินทางมาไกล มีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนธรรมนำปฏิบัติ พูดเข้าใจได้ง่าย ตอบปัญหาธรรมได้ชัดเจน รักษาสมณสาธูปตามพระธรรมวินัย มี

คณะทำงานที่เข้มแข็ง รัฐบาลรับผิดชอบงานด้านต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าสำนัก ตลอดจน มีศรัทธาญาติโยมมาช่วยเหลือเวลาที่มีการจัดงาน ถ้าเป็นงานใหญ่จนเกินกำลังของบุคลากรที่มีอยู่ ก็ มีการประสานงานเพื่อขอบุคลากรมาช่วยเหลือ หรือขอแรงจากผู้ปฏิบัติธรรมให้มาช่วยงานได้มีการ ส่งบุคลากรของทางสำนัก ไปศึกษาอบรมเพิ่มความรู้ความสามารถ หรือส่งให้ศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ไป เป็นการสร้างบุคลากรไว้รองรับงานที่เพิ่มมากขึ้น บุคลากรของสำนักไม่ว่าจะเป็นเจ้าสำนัก พระ วิปัสสนาจารย์ คณะทำงาน ต้องทุ่มเท จิตใจให้กับการทำหน้าที่ เพื่อให้ผลงานออกมาดีที่สุดบุคลากร ของทางสำนัก โดยเฉพาะพระวิปัสสนาจารย์ ควรศึกษาเรียนรู้ เกี่ยวกับเทคโนโลยีทันสมัย เพื่อนำมาใช้เผยแพร่ธรรมะ ให้ทันยุคสมัย

การพัฒนาบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 2 ด้านการจัดการ

มีการนำเอาระบบการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่ เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรม เจ้าสำนักดูแลการบริหารจัดการในภาพรวม เมื่อมีปัญหาที่เกินกำลังของคณะทำงาน จึง ลงไปช่วยแก้ไขปัญหาให้ ตั้งคณะทำงานเข้ามารับผิดชอบในแต่ละส่วนของงาน กำหนดการหรือ ตารางเวลาในการปฏิบัติธรรมแต่ละวันอย่างชัดเจน มีผู้ให้คำแนะนำหรือแจกเอกสารที่มีรายละเอียด ของสำนักให้แก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ เพื่อการอยู่รวมกันอย่างมี ความสุขของผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสำนักผ่านสื่อต่างๆ ทั้งเสียงตาม สาย สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการประสานงานกับทางต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อ ขอบุคลากรมาช่วยงาน สามารถขอแรงจากผู้เข้าปฏิบัติธรรม มาช่วยเสริมในงานส่วนที่บุคลากรยังไม่ พอเพียงพอ มีการลงทะเบียนข้อมูลของผู้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นย้อนหลังได้ มีการวางแผนการจัดงาน ล่วงหน้าใน ระยะเวลา เพื่อความสะดวกในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม ของประชาชนทั่วไป มีการวางแผนหางบประมาณเพื่อเอามารองรับการจัดกิจกรรมประจำปีของ สำนัก มีการส่งคณะทำงานออกไปศึกษาดูงานจากสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงอื่น สนับสนุนให้ บุคลากรเข้ารับการอบรมและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีการสร้างเสริมบุคลากร เพื่อ ทดแทนบุคลากรชุดเดิม หรือเพื่อหมุนเวียนกันปฏิบัติงาน มีการประสานงานและสร้างเครือข่าย เชื่อมโยงกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อนำเอาส่วนดีที่สุดของสำนักอื่นไปประยุกต์ใช้กับสำนักของ ตน มีการประสานงานกับหน่วยราชการ โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้นำคนเข้ามา ปฏิบัติธรรมได้ มีการบริหารงานที่เป็นระบบ โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา มีโครงการ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาสำนักของตน ทั้งด้านสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และการจัดการอยู่ เสมอ

สรุปการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ได้ความว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทุกแห่ง มีเจ้าอาวาสหรือเจ้า สำนักเป็นหัวใจของการบริหารจัดการ มีความยินดีพอใจในการเปิดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม มีความ เพียรในการบริหารงานของสำนักให้เป็นไปด้วยดี มีใจจดจ่อแน่วแน่ไม่ผันแปรต่อเป้าหมายงานของ

ตน และมีการไตร่ตรองทบทวนและประเมินผลงานเพื่อทำการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาสำนักของตนอยู่เสมอ จึงสามารถบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นได้ดีมีประสิทธิผล

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ดีเด่นในครั้งต่อไป ควรจะไปลักษณะต่อไปนี้

1) ด้านก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัด ปัญหาที่พบคือ ขาดการดูแลเอาใจใส่ จำเป็นต้องมีนโยบายการตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแล ให้มีผู้รับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมและเอาใจใส่จริงๆ ส่วนการที่ทางการให้ความช่วยเหลือน้อยมาก จึงควรทำหนังสือติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. โดยจัดทำโครงการเสนอกับทางราชการก่อนดำเนินการก่อสร้าง ตลอดจนชาวบ้านมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยจึงจำเป็นต้องมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนและกำหนดนโยบาย พร้อมกับติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อประกาศเชิญชวนชาวบ้าน ให้เข้ามามีส่วนร่วมอธิบายให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ในการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ

2) ด้านการพัฒนาวัด ปัญหาที่พบคือ งบประมาณก่อสร้างไม่เพียงพอ จึงต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดหางบประมาณก่อนที่จะสร้าง โดยจัดหางบประมาณสำรองไว้มากๆ จะได้ไม่มีปัญหาภายหลัง ตลอดจนช่วงเวลาก่อสร้าง ควรวางแผนในการก่อสร้างให้เสร็จก่อนเข้าหน้าฝนและวางแผนล่วงหน้าก่อนมีการก่อสร้างสัก 2 - 3 ปี

3) ด้านบุคคลากร ปัญหาที่พบคือ ไม่เพียงพอ จึงควรมีนโยบายการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมทั้งศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท..) เพื่อจัดทำโครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ และอบรมพระภิกษุใหม่ให้มากขึ้น เพื่อการพัฒนาบุคคลากร

4) ด้านการบริหารจัดการ ปัญหาที่พบคือ การทำงานยังไม่เป็นระบบทำให้ขาดประสิทธิผลสูงสุดในการประสานงาน จึงควรมีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดสัมมนาและเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาบุคคลากรและองค์กรให้ความรู้ในวัดเพิ่มเติม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรมีการจัดการเรื่องสถานที่ปฏิบัติให้เป็นสัดส่วนมากกว่าเดิม ทั้งในส่วนที่พักชาย หญิง ห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติ ควรมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนกันในระหว่างปฏิบัติ และมีเครื่องปรับอากาศให้พอเพียงในอาคารสถานที่พักและปฏิบัติ และสถานที่ปฏิบัติควรแยกออกจากกัน และแยกเป็นสัดส่วนในสถานที่ โรงอาหาร ห้องสุขา ห้องอาบน้ำ

2) ควรเพิ่มเรื่องที่จอดรถและสถานบริเวณสวนที่เขียวสดดงามในบริเวณที่ปฏิบัติ

3) ควรเพิ่มการรับสมัคร ลงทะเบียนผู้เข้าปฏิบัติโดยมีกรอกประวัติและแสดงหลักฐานว่า มีที่อยู่ชัดเจน พร้อมทั้งประวัติสุขภาพส่วนตัว เพื่อป้องกันความผิดพลาด และสำหรับท่านที่ป่วยเป็นโรคชนิดใด จะได้มีความพร้อมที่จะรับหรือปฏิเสธให้เข้าปฏิบัติ

4) ควรมีการแนะนำปฐมนิเทศก่อนวันเริ่มปฏิบัติธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายในที่ประชุม หรือรูปแบบเอกสาร ควรมีการอบรม การสื่อสารถึงกันภายในวัด และส่งเสริมเมตตาธรรม จัดทำองค์ความรู้เพิ่ม ควรให้ผู้บริหารมาดูแล รับทราบปัญหาของผู้ปฏิบัติมากขึ้น พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารให้เห็นได้เป็นรูปธรรม รวมถึงการดูแลผู้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ต้องมีศักยภาพนอกเหนือจากความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมแล้ว ควรมีทักษะในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี มีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเคารพซึ่งกันและกัน รวมไปถึงรับทราบระเบียบการต่างๆ ในการมาอยู่ภาวนา รวมถึงการใช้สอยและการรักษาอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เต็นท์ และเครื่องใช้ของส่วนกลาง แล้วเก็บรักษาส่งคืนเจ้าหน้าที่ ก่อนกลับและนำเอาจุดอ่อนมาปรับปรุงแก้ไข

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะ การดำเนินการวิจัยครั้งต่อไปในลักษณะต่อไปนี้

1) ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่านี้ เช่น ระดับวัดไทยในต่างประเทศ เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม มีความเหมือน หรือแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้

2) ควรศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

3) ควรศึกษาวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมตามวัดที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาวิธีการและรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสุขต่อไป

References

- Phra Maha Chaloon Anuwatto "The Development of Buddhist Propagation Patterns of Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial Dhamma School". Ph.D. Ph.D. Buddhist management. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2557
- "The Study of the Way to Develop the Dharma Office in the Buddhist Sangha Region 11". Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2006
- Happy Anniversary Choteo "Analytical Study of Thai Nuns Act : Case study for organizational development and status development Thai nuns in the

dimension of Theravada Buddhism ". Doctor of Philosophy Graduate School: Chulalongkorn University, 2006

"The Study of the Way to Develop the Dharma Office in the Buddhist Sangha Region 11". Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2006.

Mothership Rush Jatsak Sirisuphan. "Buddhist Management Approach for the Development of the Dharma Realm" Buddhist Dhamma Public administration Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2013

Pancharoen Sri Ratana Thamavit Prakanon Pilar. "The Administrative Model of the Office of Buddhist Leadership in England." Buddhist Ph.D. Public administration Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2557.

"The Study of the Way to Develop the Dharma Office in the Buddhist Sangha Region 11". Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2006

"Management, monitoring and support of research" Research report. Office of Academic Resources and Information Technology: Phetchabun Rajabhat University, 2007

Suwiboon Chamronsiri The study of the development of patronage and protection of Buddhism in Thailand. Doctor of Philosophy Buddhism ... Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2013

Chaiyapat Phanwatanakul Intellectual Intelligence Studies for Improving Learning and Evaluation Bangkok: Faculty of Liberal Arts Journal. Siam University .. Year 12 Issue 22 July - December 2011

Presentation of the model of education for sustainable development according to Buddhist philosophy. "Doctor of Education thesis. Graduate School: Chulalongkorn University, 1999